

Jarosław Lewczuk

**Poszukiwania późnośredniowiecznych pochówków książęcych
w kościele parafialnym pw. Oczyszczenia NMP w Koźuchowie,
gm. loco, pow. nowosolski**

Wstęp

Podziały terytorialne księstwa głogowskiego (Wędzki 1970, s. 26-27) zaowocowały w czwartej ćwierci XIV w. niespodziewanym wzrostem roli Koźuchowa jako ośrodka stołecznego. Wynikało to ze świadomego wyboru Henryka VIII, zwanego Wróblem, który uczynił zamek (i miasto) swoją siedzibą. Po śmierci księcia na turnieju w Legnicy w 1397 r. (pochowany w Żaganiu) – rządy w imieniu małoletnich dzieci objęła jego żona Katarzyna opolska (zm. 1397). Po osiągnięciu pełnoletności koźuchowskie dziedzictwo objęli kolejno synowie Henryka VIII – Henryk IX (zm. 1467) i Henryk XI (zm. 1476), na którym zamyka się interesująca nas linia Piastów. Zgodnie z tradycją, aczkolwiek bez wsparcia jakichkolwiek dokumentów źródłowych, cała trójka (matka i dwaj synowie) miała zostać pochowana w kaplicy mansjonarzy, która stanowiła mauzoleum sprawujących mecenat nad fundacją książąt głogowskich (Gerlic 2011, s. 64). Kres omawianego założenia wiąże się najprawdopodobniej z wielkim pożarem w 1637 r., który zniszczył kompletnie kościół. Odbudowa świątyni, dzieło proboszcza Schmalandta, w latach 50. i 60. XVII w. doprowadziła do całkowitego zatarcia śladów średniowiecznych pochówków książęcych.

Przebieg badań archeologicznych

W trakcie pięciu sezonów prac poszukiwawczych (2009, 2010, 2015, 2017, 2018) – prowadzonych społecznie na wniosek Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Koźuchowskiej w Koźuchowie oraz Parafii Rzymskokatolickiej pw. MB

Gromniczej w Kozuchowie, przy wsparciu LWKZ w Zielonej Górze, UM Kozuchów oraz licznych wolontariuszy z grona TPZK i sympatyków towarzystwa – rozpoznano (niestety, w bardzo ograniczonym stopniu) trzy potencjalne miejsca lokalizacji krypty (lub krypt) ostatnich Piastów linii głogowskiej. Dwa z nich znajdują się w Kaplicy pw. Św. Krzyża, a jeden w prezbiterium kościoła.

Kaplica pw. Św. Krzyża (dawna kaplica mansjonarzy)

Sezon 2009

Pierwsze terenowe prace badawcze związane z poszukiwaniami wspomnianych wyżej piastowskich pochówków książęcych miały miejsce już w grudniu 2009 r. Wykonano wówczas dwa nawierthy o średnicy około 3 cm każdy i głębokości odpowiednio 130 i 123 cm. Zlokalizowano je w części wschodniej kaplicy (ryc. 1) – pomiędzy stopniem ołtarza i gotycką inskrybowaną płytą nagrobną (odwiert nr I) oraz na zachód od płyty (odwiert nr II). Powodem takiej, a nie innej lokalizacji była chęć rozpoznania uwarstwień w bezpośrednim otoczeniu jednego z najstarszych elementów (prawdopodobnie jeszcze XIV-wiecznego) wyposażenia kaplicy (ryc. 1, oznaczona nr 1). Nie doprowadziły one jednak do potwierdzenia lub odrzucenia hipotezy odnośnie obecności interesujących nas bliżej pochówków w tej części świątyni. Zastosowana metoda wierceń okazała się nieskuteczna – raz z powodu braków sprzętowych, dwa – w efekcie natrafienia na grube warstwy zagruzowania, które uniemożliwiły dotarcie do potencjalnych konstrukcji kamiennych lub ceglano-kamiennych.

Sezon 2010

W początkach 2010 r. ruszył kolejny etap terenowych prac poszukiwawczych, tym razem w oparciu o metodę geofizyczną GPR (ang. ground-penetrating radar). Przeprowadził je dr inż. Maciej Madziarz z Instytutu Hutnictwa Politechniki Wrocławskiej (Madziarz 2010). Zaowocowały one (w miarę) pełnym rozpoznaniem podziemnych struktur kościoła, co pozwoliło na dalsze badania w latach 2015, 2017 i 2018.

Sezon 2015

Po pięciu latach przygotowań – w październiku i listopadzie 2015 r. – przystąpiono do trzeciej części działań mających przybliżyć nas do rozwiązania

intrygującego zagadnienia. Pole badań nieco zmieniono, zawężono i przeniesiono w bezpośrednie otoczenie niedokończonyj anepigraficznej barokowej płyty nagrobnej (fot. 1), znajdującej się w części południowo-zachodniej kaplicy (ryc. 1, oznaczona nr 2). Po odkuciu współczesnej betonowej opaski uchwycono pełny zarys piaskowcowej płyty o wymiarach 192/190,5 (krawędzie N i S) x 129,5/127,5 (krawędzie E i W), grubości 16-17 cm i wadze około jednej tony (ciężar właściwy piaskowca wynosi 2,281 kg/dm³). Powstały tą drogą wykop badawczy powiększono do wymiarów 230 x 175 cm (ryc. 1, oznaczony literą A oraz ryc. 3). Poniżej i wokół płyty uchwycono relikty wcześniejszej, najprawdopodobniej barokowej posadzki, wykonanej z płytek ceramicznych o wymiarach 21,5-22 x 16-17 x 6 cm. Po podniesieniu i przesunięciu obiektu w kierunku zachodnim odsłonięto rozplantowane zasypisko nawiezionej ziemi barwy ciemnobrunatnoszarej. Zanotowano w niej liczne rozkawałkowane kości ludzkie – pochodzące najprawdopodobniej z historycznego cmentarza przykościelnego. Poniżej znajdowała się warstwa rozbiórkowa (i jednocześnie niwelacyjna), zbudowana z gruzu budowlanego. W zasypisku tym uchwycono z kolei dość liczne i silnie rozkawałkowane ułamki ceramiki barokowej. Obie warstwy przykrywały pozostałości późnośredniowiecznej konstrukcji ceglanej. Założenie to wzniesiono z cegieł o wymiarach 28-29 x 13-14 x 7,5-8, łączonych mocną zaprawą piaskowo-wapienną. Zachowane relikty możemy łączyć z wejściem do krypty (kilku krypt?) oraz podziemi dawnej kaplicy mansjonarzy (por. ryc. 2 oraz fot. 3).

W trakcie kolejnych działań odgruzowano duże partie klatki schodowej prowadzącej do wejścia do podziemi (fot. 2). Konstrukcję tę tworzą następujące elementy składowe: dwa ceglane stopnie schodów prostych biegnących w osi NS (ryc. 2, nr 1 i 2), dwa ceglane stopnie schodów zabiegowych o wykroju półkolistym (ryc. 2, nr 3 i 4), ceglany podest/spocznik (ryc. 2, nr 5), cztery ceglane stopnie schodów prostych w osi WE – prowadzących już bezpośrednio do podziemi (ryc. 2, nr 6-9). W wejściu zachowały się „in situ” – zawias podtrzymujący skrzydło drzwi z lewej strony oraz skobel po stronie prawej. Różnica wysokości pomiędzy zawiasem i ostatnim uchwyconym stopniem schodów wynosi 114 cm, a pomiędzy zawiasem i skoblem – tylko 46 cm.

Maksymalna różnica wysokości pomiędzy współczesnym poziomem posadzki a najgłębszym osiągniętym w trakcie prac punktem (ostatni stopień schodów, ryc. 2, nr 9) wynosi aż 165 cm. Najwyżej zachowany punkt – korona murów ściany wschodniej konstrukcji klatki schodowej – znajduje się tylko 19 cm poniżej obecnego poziomu posadzki kaplicy.

Ściana północna klatki schodowej (ryc. 2, fr. oznaczony literą „c”, fot. 4) – na wysokości spocznika/podestu – może być elementem wtórnym, zamykającym wejście do pozostałych partii podziemi. Wniosek taki wynika z dokładnej obserwacji w terenie tej części założenia – lekko białkowany mur o grubości na jedną cegłę stoi bezpośrednio na posadzce podestu i odcina się wyraźnie od otaczających go ścian po stronie prawej i lewej.

Po usunięciu płyty oraz obniżeniu poziomu współczesnej posadzki o około 30-32 cm odsłonięto fragment lica północnego (fot. 5) cokołu gotyckiego filaru kaplicy mansjonarzy (ryc. 1 i 2). Trzon filaru zbudowano z cegieł o wysokości 10-10,5 cm, w miejscu przejścia w historyczną posadzkę zastosowano gotyckie cegły kształtki, całość konstrukcji otynkowano, a imitację fug zaznaczono kreską barwy ceglastobrazowej.

Sezon 2017

Po niespełna dwu latach przerwy, w okresie od lipca do połowy października 2017 r., miały miejsce kolejne działania związane z oczekiwanym od dawna otwarciem i eksploracją krypty znajdującej się pod posadzką kaplicy pw. Św. Krzyża. Wstępne prace techniczne i przygotowawcze poprzedzające ten moment miały miejsce już w lipcu, a samą komorę otwarto komisyjnie w dniu 31 tegoż miesiąca (fot. 6). W trakcie badań archeologicznych prowadzonych w niewielkim wykopie badawczym o wymiarach 120 x 90 cm (ryc. 1, oznaczony literą B, oraz ryc. 3), zlokalizowanym w części południowej dawnej kaplicy mansjonarzy, zaobserwowano następujący układ nawarstwień:

- Warstwa I – wykonana około 32-33 lata temu współczesna posadzka z płytek marmurowych o grubości około 3 cm,
- Warstwa II – współczesna wylewka cementowa o grubości około 6 cm,
- Warstwa III – barokowa posadzka ceramiczna wykonana z płytek o wymiarach 21,5-22 x 16-17 x 6 cm,

- Warstwa IV – warstwa niwelacyjna zbudowana z nawiezionej ziemi barwy ciemnobrunatnoszarej, w niej rozkawałkowane kości ludzkie, miąższość tej warstwy wynosi 14-15/16 cm,
- Warstwa V – na głębokości około 30-31 cm poniżej obecnego poziomu posadzki kaplicy uchwycono strop ceglanego blokażu wejścia do krypty.

Po wybiciu prostokątnego otworu o wymiarach 55 x 45 cm i odblokowaniu zamurowanego wejścia (cegły barokowe ułożone w formie niemal „płaskiego” łuku i łączone zaprawą piaskowo-wapienną) odsłonięto 12 ceglanych stopni prowadzących do wnętrza krypty (fot. 7 oraz ryc. 3). Wysokość każdego ze stopni wynosi średnio 22 cm, a szerokość 18 cm (stopień nr 12, dolny, ma wyjątkowo 19 cm). Stopień nr 1 (górny) został wtórnie nadmurowany do poziomu współczesnej posadzki kościoła o około 54 cm. Szerokość korytarza i schodów wynosi około 84-85 cm. Każdy ze stopni zbudowany został z 13 cegieł na zaprawie piaskowo-wapiennej (o wym. 28-29 x 13-13,5 x 7-8 cm) – trzy dolne ułożono na podstawach (na płasko), 10 górnych umieszczono prostopadle do nich, na wozówkach.

Krypta (ryc. 4, fot. 8) o wymiarach (na poziomie podłogi): 340 cm (główna oś NS) x 205 cm (główna oś WE), 349 cm – ściana E, 304 cm – ściana W, 214 cm – ściana S, 215 cm – biegnąca ukośnie kamienna ściana N. Wejście umieszczone centralnie w ścianie południowej – szerokość około 85 cm, wysokość około 190 cm. Wysokość koleby (wielokrotnie przemurowywanej) ceglanego sklepienia komory w strzałce wynosi około 185 cm (cegły o wymiarach 29 x 8 x ? na zaprawie wapiennej). Poziom użytkowy barokowej komory znajduje się na poziomie minus 327 cm poniżej obecnego poziomu posadzki w kościele.

Naukowa eksploracja wnętrza krypty, po jej długim nawietrzaniu, została wykonana przez antropologa i archeologa – mgrmgr Annę i Jacka Wrzesińskich z Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy, co miało miejsce w dniach 12 i 13 października. Jak wynika z ich badań – w krypcie było pochowanych około 11-12 osobników, w tym 5-6 dzieci. Stan zachowania złożonych tam szczątków ludzkich, drewnianych trumien oraz ich wyposażenia jest bardzo zły (fot. 9, 10). Jest to efektem działania zarówno warunków naturalnych (silne zawilgocenie zamkniętej niewielkiej kubaturowo przestrzeni), jak i świadomej dewastacji

dokonywanej na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat (celowe otwieranie trumien, rabowanie ich zawartości, wywlekanie czaszek i części szkieletu). Opracowanie wyników tej części prac badawczych będzie tematem odrębnego opracowania autorstwa obojga badaczy.

Prezbiterium kościoła

Sezon 2017

Wstępne prace techniczne i przygotowawcze miały tu miejsce w dniu 7 grudnia i polegały na wykonaniu trzech odwiertów, o głębokości około 2,50 m, w posadzce tej części kościoła. Osiągnięte rezultaty potwierdziły istnienie (zasypanej i zagruzowanej) podziemnej komory, reliktyw piaskowcowych płyt epitafijnych, a co najciekawsze – również sarkofagu cynowego (fot. 11).

Sezon 2018

W trakcie najnowszych działań archeologicznych, jakie miały tu miejsce w okresie od 10 do 17 kwietnia br., w części południowo-zachodniej prezbiterium (ryc. 5, fot. 12) założono niewielki wykop badawczy o wymiarach 220 x 210 cm, który powiększono następnie w kierunku wschodnim o około 55 cm – do maksymalnej długości wnętrza odsłoniętej krypty. W czasie prac uchwycono następujący układ nawarstwień:

- Warstwa I – wykonana około 32-33 lata temu współczesna posadzka z płyt marmurowych o wymiarach 30 x 30 cm i grubości około 3 cm,
- Warstwa II – współczesna wylewka cementowa o grubości kilku cm,
- Warstwa III – posadzka z ośmiobocznych płytek ceramicznych o wysokości 20 cm i grubości około 2 cm (wytwórnia: Sankt Johann Pabst Tyrol), z XIX/XX pocz. XX w.,
- Warstwa IV – płukany piasek rzeczny plus wapno palone,
- Warstwa V – wylewka wapienna o grubości około 3-4 cm,
- Warstwa VI – barokowa posadzka ceramiczna wykonana z płytek o wymiarach 20 x 20 x 5 cm (starsze) oraz 20 x 20 x 3,5 cm (młodsze), część posadzki wykonano z cegieł o wym. 27 x 13 x 8 cm, strop posadzki barokowej znajduje się na gł. około 13 cm poniżej współczesnej posadzki marmurowej,

- Warstwa VI – warstwa zaprawy wapiennej stabilizującej barokowe płytki ceramiczne,
- Warstwa VII – od gł. około 18 cm występuje wyłącznie (bardzo niejednolita) warstwa zasypiskowa (fot. 13); w jej skład wchodzi – ziemia barwy ciemnobrunatnoszarej, intensywna spalenizna, zbutwiałe i/lub spalone drewno, gruz ceglany, ceramiczne płytki posadzkowe, cegły sklepienne (o wym. 21 x 13-14 x 8-9 cm), dachówki, gąsiory, kształtki sklepienne (o wym. 36 x 26 x 9 cm, bryły, bryłki, konkrety zaprawy piaskowo-wapiennej, setki ułamków piaskowcowych płyt epitafijnych (fot. 14), nieliczne pojedyncze fr. cer. nowożytniej, szkła butelkowego, silnie przepalone fr. przedmiotów ołowianych, miedzianych, żelaznych, szkła okiennego.
- Na gł. około 60/70 cm pojawił się strop zachowanych partii murów obwodowych barokowej krypty, cegły (o wym. 28,5-29 x 14-15 x 8 cm) łączone zaprawą ilastą z pewną ilością grubej domieszki mineralnej.
- Na gł. około 160/165 cm, w narożniku SW krypty, uchwycono strop zdeformowanego cynowego sarkofagu zawierającego wewnątrz drewnianą trumnę (modrzew?) wraz z nienaruszonym pochówkiem męskim ułożonym w osi WE (fot. 15).
- Na gł. około 210 cm, po stronie N krypty, uchwycono strop uszkodzonego pochówku kobiecego (fot. 16) złożonego pierwotnie w drewnianej trumnie (zbutwiała i sprasowana pod naciskiem zasypiska gruzowego powstałego po pożarze i zawaleniu się dachu oraz sklepień kościoła w roku 1637).
- Gliniaste (głina calcowa) dno krypty znajduje się na głębokości 225 cm (narożnik NW) – 230 cm (narożnik NE) poniżej obecnego poziomu posadzki prezbiterium kościoła.

Krypta (ryc. 6) o wymiarach (na poziomie zachowanej korony murów): 225 cm (oś WE) x 198 cm (oś NS), 192 cm – ściana E, 220 cm – ściana S (ukośna), 204 cm – ściana W (ukośna), 228 cm – ściana N. Maksymalna głębokość komory, w stosunku do dzisiejszego poziomu użytkowego kościoła, wynosi 225-230 cm. Cegły (o wym. 28,5-29 x 14-15 x 8 cm) łączone słabą zaprawą ilastą z pewną ilością grubej domieszki mineralnej.

Pierwotnie, jak wynika z analizy wątku ceglanych ścian pomieszczenia, wybudowano część północną krypty – mieszczącą pochówek kobiety w trumnie drewnianej. Miała ona wymiary (w przybliżeniu) 226 x 98-100 cm. Dł. śladowo zachowanej, zbutwiałej trumny wynosi około 185 cm, szerokość od strony nóg – ok. 47 cm i 56-57 cm za głową (ryc. 6, nr I). Następnie, od strony południowej, po rozebraniu ściany S komory dobudowano kolejną część – o wymiarach (w przybliżeniu) 222 x 100 cm (ryc. 6, nr II). Złożono tu pochówek męski w trumnie drewnianej znajdującej się wewnątrz cynowego sarkofagu. Obecne wymiary sarkofagu (nieco zdeformowanego) wynoszą 190 cm (oś dłuższa), 54 cm (w nogach), 60 cm (za głową), 65 cm (partia centralna). Dostęp do wnętrza krypty był możliwy tylko od góry – po usunięciu dwu inskrybowanych piaskowcowych płyt epitafijskich, których bardzo liczne i nadzwyczaj mocno rozkawałkowane pozostałości odsłonięto w trakcie badań (por. fot. 14).

Podsumowując całość pozyskanych informacji archeologicznych, architektonicznych, epigraficznych i historycznych – możemy zaryzykować twierdzenie, że w sarkofagu cynowym złożono zwłoki Daniela Preuss von Preussendorffa, urodzonego w Miśni w 1529 r. i zmarłego w Koźuchowie roku 1611, doradcy trzech kolejnych cesarzy Austrii, a co najważniejsze zarządcy domeny solnej w Modrzycy i Nowej Soli (tzw. starosta solny, Andrzejewski, Legendziewicz 2011, s. 6-7). W trumnie drewnianej złożono, najprawdopodobniej, jedną z jego trzech żon (szkielet należał do kobiety, która zmarła około 40-50 roku życia, Nowacka-Chiari 2018). Całość murowanego założenia możemy datować na koniec XVI w. (starsza część północna) – początek XVII stulecia (partie młodsze południowej części krypty).

Wnioski

Negatywny jak dotąd wynik poszukiwań miejsca pochówku ostatnich Piastów linii głogowskiej nie przekreśla jednak szans na dalsze, miejmy nadzieję, bardziej efektywne badania. Największe oczekiwania budzi część zachodnia (zagruzowane podziemia) dawnej kaplicy mansjonarzy. Właściwie tylko już tu możemy liczyć na odsłonięcie, zniszczonych w pożarze z 1637 r., pozostałości tumb i/lub sarkofagów książęcych. Prowadzona przez proboszcza Schmalandta

w połowie XVII w. odbudowa kościoła farnego w Koźuchowie była poprzedzona dużymi pracami niwelacyjnymi, czego ślady zanotowaliśmy we wszystkich wykopach w kaplicy Św. Krzyża oraz w prezbiterium. Strawione przez ogień luźne materiały pochodzące z murów, sklepień, stropów, dachu, posadzek oraz płyt nagrobnych nie były wywożone za miasto, lecz zostały rozplantowane w obrębie świątyni. Nimi też zasypano istniejące krypty, podziemia oraz wykonano podbudowę nowej barokowej posadzki kościoła. W efekcie przeprowadzonych działań poziom nawy, prezbiterium oraz kaplic bocznych został podniesiony o 30 do 50 cm w stosunku do wcześniejszego.

Literatura

- Andrzejewski T. (red.), *Kościół farny w Koźuchowie w świetle najnowszych badań, Materiały z konferencji naukowej*, Koźuchów 2011.
- Andrzejewski T., Legendziewicz A., *Z dziejów dawnego ratusza w Nowej Soli*, Nowa Sól 2011.
- Gerlic H., *Mansjonaria męki pańskiej w Koźuchowie*, [w:] Andrzejewski T. (red.) *Kościół farny w Koźuchowie w świetle najnowszych badań, Materiały z konferencji naukowej*, Koźuchów 2011, s. 41-66.
- Kowalski St., *Miasta Środkowego Nadodrza dawniej. Historia zapisana w zabytkach*, Lubuskie Towarzystwo Naukowe, Zielona Góra 1994, s. 57-69.
- Lewczuk J., *Sprawozdanie z prac związanych z wykonaniem nawiertów w posadzce kaplicy pw. Św. Krzyża w kościele parafialnym pw. MB Gromnicznej w Koźuchowie, pow. Nowa Sól, woj. lubuskie*, Zielona Góra 2009, Archiwum WUOZ w Zielonej Górze.
- Lewczuk J., *Sprawozdanie z nadzoru archeologicznego nad pracami związanymi z podniesieniem płyty nagrobnej zlokalizowanej w posadzce kaplicy pw. Św. Krzyża w kościele parafialnym w Koźuchowie, gm. loco, pow. nowosolski, woj. lubuskie*, Zielona Góra 2015, Archiwum WUOZ w Zielonej Górze.
- Lewczuk J., *Sprawozdanie z nadzoru archeologicznego nad pracami związanymi z otwarciem barokowej krypty w kaplicy pw. Św. Krzyża w kościele*

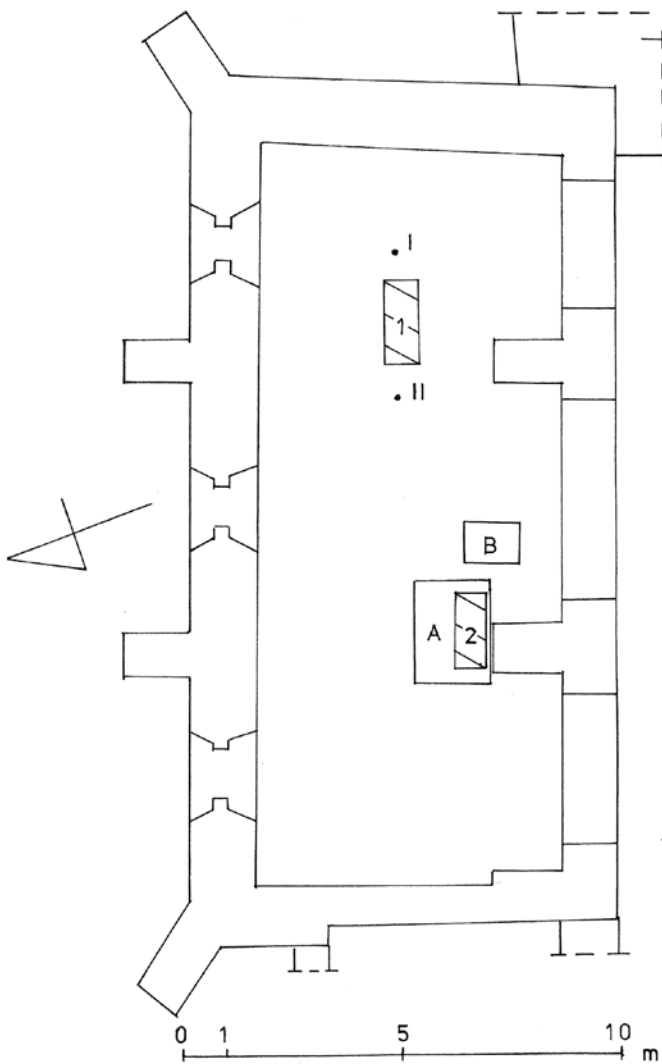
parafialnym w Kożuchowie, gm. loco, pow. nowosolski, Zielona Góra 2018a, Archiwum WUOZ w Zielonej Górze.

Lewczuk J., *Opracowanie wyników badań archeologicznych związanych z eksploracją barokowej krypty w prezbiterium kościoła parafialnego w Kożuchowie, gm. loco, pow. nowosolski, Zielona Góra 2018b, Archiwum WUOZ w Zielonej Górze.*

Madziarz M., *Sprawozdanie z poszukiwań metodą GPR nieznanymi krypt w podziemiach kościoła pw. MB Gromnicznej w Kożuchowie przeprowadzonych nieodpłatnie na prośbę TPZK i LWKZ w Zielonej Górze, Politechnika Wrocławska Instytut Hutnictwa, Wrocław, marzec 2010 r., Archiwum WUOZ w Zielonej Górze.*

Nowacka-Chiari E., *Ekspertyza antropologiczna szkieletu złożonego w krypcie nawy głównej (przy ołtarzu) w Kościele pod wezwaniem Matki Bożej Gromnicznej w Kożuchowie (badania przeprowadzono 17 kwietnia 2018 roku), Zielona Góra 2018, Archiwum autora opracowania.*

Wędzki A., *Podziały terytorialne*, [w:] Kaczmarczyk Z., Wędzki A. (red.) *Studia nad początkami i rozplanowaniem miast nad środkową Odrą i dolną Wartą (województwo zielonogórskie)*, t. II, *Dolny Śląsk, Dolne Łużyce*, Zielona Góra 1967, s. 5-35.

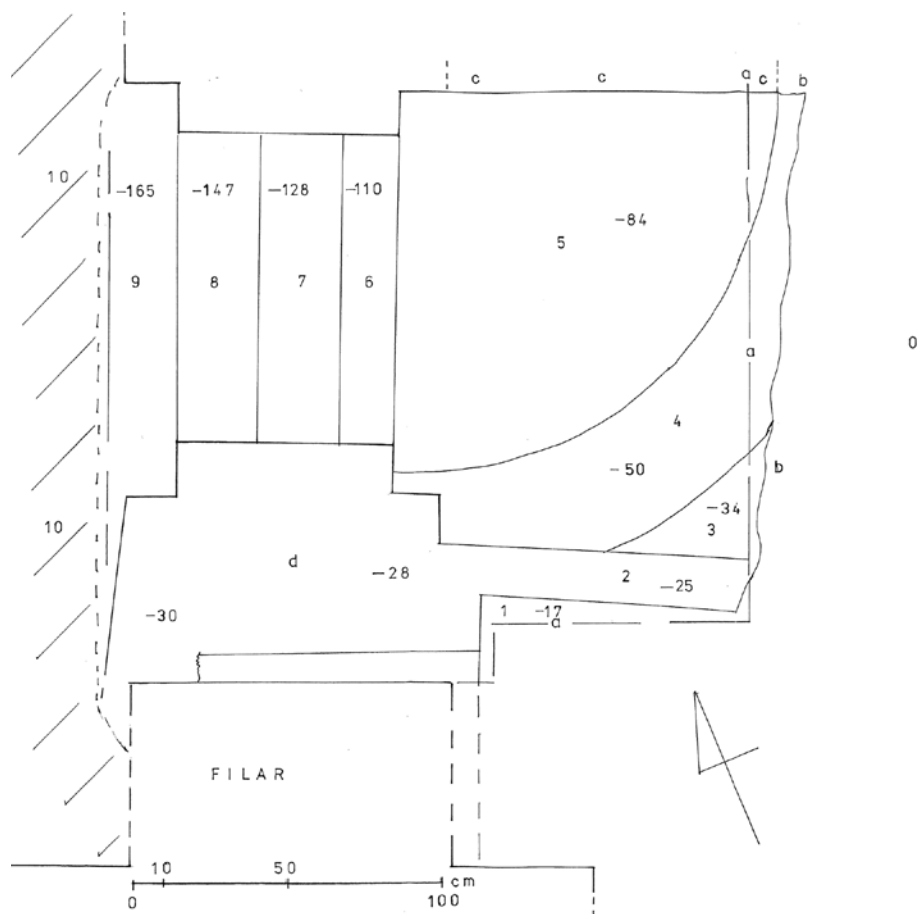

Ryc. 1. Koźuchów, kościół farny, plan płaski wnętrza dawnej kaplicy mansjonarzy (ob. pw. Św. Krzyża) wraz z lokalizacją omawianych w pracy obiektów.

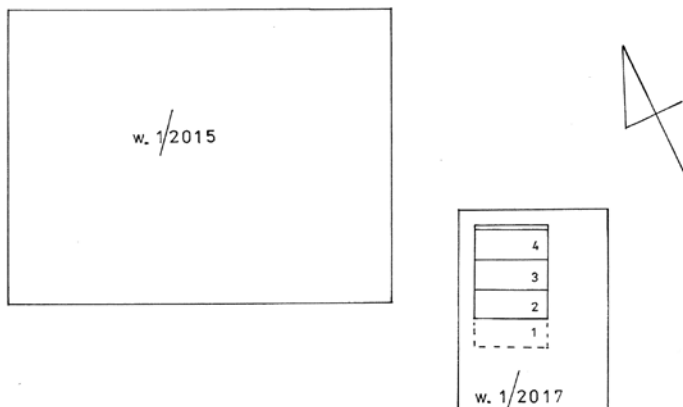
Legenda: 1, 2 – płyty nagrobne wmurowane w przeszłości w posadzkę kaplicy (płyta 2 przeniesiono w 2016 r. na ścianę W kaplicy, narożnik SW),

I, II – nawierty wykonane w 2009 r., A – wykop archeologiczny z roku 2015, B – wykop archeologiczny z roku 2017.

Skala 1:100. Rys. i opracowanie dr Jarosław Lewczuk

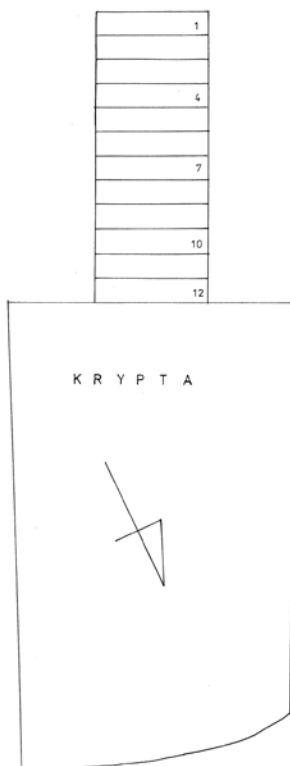
Ryc. 2. Kozuchów, kościół farny, dawna kaplica mansjonarzy (ob. pw. Św. Krzyża), odsłonięte w trakcie prac archeologicznych w 2015 r. pozostałości wejścia do podziemi kaplicy. Legenda: a – zarys części NE wykopu na poziomie współczesnej posadzki, b – zarys części NE wykopu poniżej poziomu posadzki, c – wtórna ściana ceglana zamykająca wejście do kolejnej krypty lub krypt, d – cegły gotyckie na zaprawie wapienno-piaskowej (fundament), 0 – poziom zero, poziom współczesnej marmurowej posadzki kaplicy, 1 – stopień nr 1, 2 – stopień nr 2, 3 – stopień nr 3, 4 – stopień nr 4, 5 – podest/spocznik, 6 – stopień nr 5, 7 – stopień nr 6, 8 – stopień nr 7, 9 – częściowo zachowany stopień nr 8, 10 – zgruzowane podziemia, - 17, - 84, - 165 – niwelacje w stosunku do poziomu posadzki współczesnej (punkt zero), Filar – filar SW kaplicy. Skala 1:10. Rys. dr Jarosław Lewczuk

Ryc. 3. Koźuchów, kościół farny, dawna kaplica mansjonarzy (ob. pw. Św. Krzyża), szkic sytuacyjny z lokalizacją wykopów archeologicznych z lat 2015 i 2017.

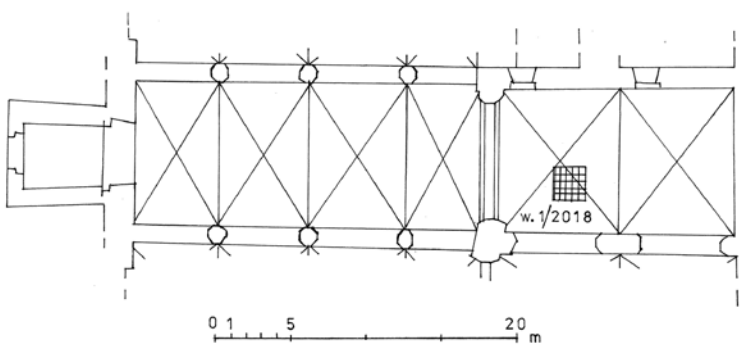
Legenda: 1-4 – stopnie schodów prowadzących do wnętrza barokowej krypty.

Skala 1:20. Rys. dr Jarosław Lewczuk

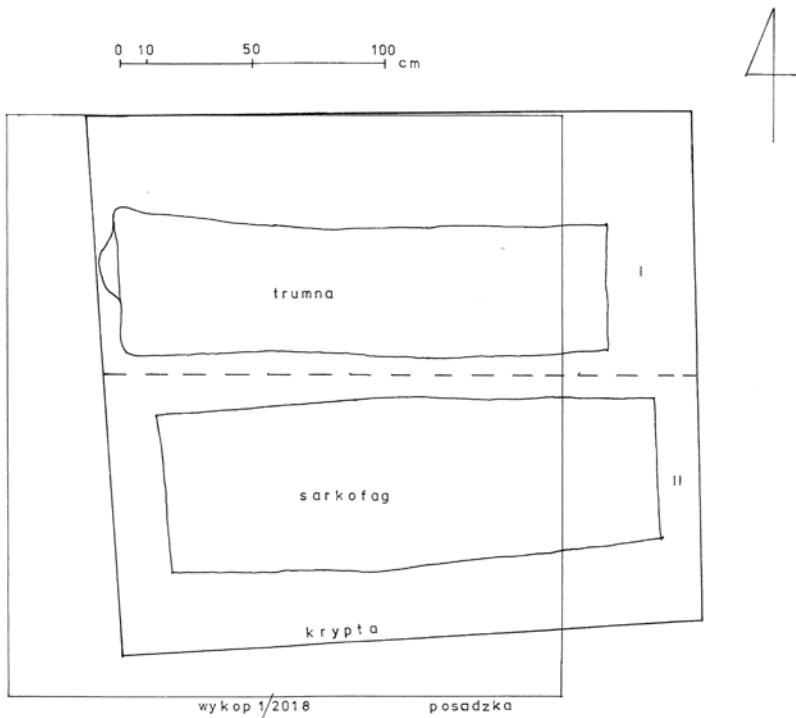

Ryc. 4. Koźuchów, kościół farny, dawna kaplica mansjonarzy (ob. pw. Św. Krzyża), szkic sytuacyjny wnętrza barokowej krypty na poziomie użytkowym (wraz z 12 prowadzącymi do niej schodami). Pomiar w dniu 13.10.2017 r.

Skala 1:20. Rys. dr Jarosław Lewczuk

Ryc. 5. Koźuchów, kościół farny, kruchta, nawa i prezbiterium świątyni (część centralna), szkic sytuacyjny z lokalizacją wykopu nr 1/2018 na poziomie współczesnej marmurowej posadzki. Skala 1:20. Rys. dr Jarosław Lewczuk

Ryc. 6. Koźuchów, kościół farny, prezbiterium, wykop 1/2018 (zaznaczony linią cieższą) oraz odsłonięta ceglana barokowa krypta (zaznaczona linią pogrubioną) – wraz z dwoma pochówkami szkieletowymi: I – w trumnie drewnianej, II – w sarkofagu cynowym. Linią przerywaną zaznaczono pierwotną (rozebraną w przeszłości) ścianę południową krypty. Skala 1:10. Rys. dr Jarosław Lewczuk

Fot. 1. Koźuchów, kościół farny, dawna kaplica mansjonarzy, anepigraficzna barokowa płyta nagrobna znajdująca się pierwotnie w posadzce tej części świątyni.

Fot. J. Lewczuk

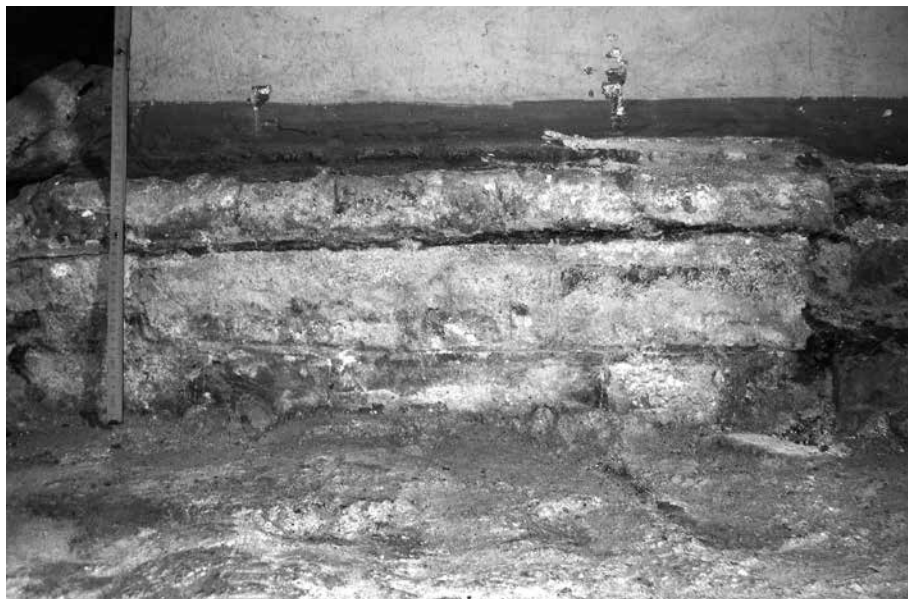
Fot. 2. Koźuchów, kościół farny, dawna kaplica mansjonarzy, odsłonięte w trakcie prac w 2015 r. schody prowadzące do podziemi kaplicy. Fot. J. Lewczuk

Fot. 3. Koźuchów, kościół farny, dawna kaplica mansjonarzy, widok na wciąż zagruzowane podziemia kaplicy. Fot. J. Lewczuk

Fot. 4. Koźuchów, kościół farny, dawna kaplica mansjonarzy, ściana północna klatki schodowej na wysokości spocznika, element wtórny zamykający wejście do innych partii podziemi. Fot. J. Lewczuk

Fot. 5. Koźuchów, kościół farny, dawna kaplica mansjonarzy, widok na odsłonięte zachowane oryginalne gotyckie lico północne cokołu filara SW kaplicy. Fot. J. Lewczuk

Fot. 6. Koźuchów, kościół farny, dawna kaplica mansjonarzy, odsłonięte w trakcie prac w roku 2017 wejście do barokowej krypty grzebalnej zlokalizowanej na E od wykopu z roku 2015. Fot. J. Lewczuk

Fot. 7. Kozuchów, kościół farny, dawna kaplica mansjonarzy, widok na wnętrze uporządkowanej krypty wraz z prowadzącymi do niej schodami. Fot. J. Lewczuk

Fot. 8. Kozuchów, kościół farny, dawna kaplica mansjonarzy, widok na wnętrze uporządkowanej krypty i jej ścianę północną. Fot. J. Lewczuk

Fot. 9. Koźuchów, kościół farny, dawna kaplica mansonarzy, żupan jedwabny wydobyty z krypty. Fot. J. Lewczuk

Fot. 10. Koźuchów, kościół farny, dawna kaplica mansonarzy, czoło drewnianej trumny – obite filcem i ozdobnymi miedzianymi ćwiekami układającymi się w (nieczytelną) inskrypcję, żelazna antaba. Fot. J. Lewczuk

Fot. 11. Koźuchów, kościół farny, prezbiterium, 2 fr. cynowego sarkofagu wydobyte w trakcie wykonywania odwiertu w grudniu 2017 r. Fot. J. Lewczuk

Fot. 12. Koźuchów, kościół farny, prezbiterium, odsłonięta ceglana barokowa posadzka uchwycona w wykopie nr 1/2018. Fot. J. Lewczuk

Fot. 13. Koźuchów, kościół farny, prezbiterium, eksploracja gruzowego zasypiska wnętrza wykopu. Fot. J. Lewczuk

Fot. 14. Koźuchów, kościół farny, prezbiterium, wybrane większe (inskrybowane i figuralne) fragmenty rozkawałkowanych piaskowcowych płyt epitafijnych pozyskanych w trakcie prac; zniszczone pożarem w 1637 r. Fot. J. Lewczuk

Fot. 15. Kozuchów, kościół farny, prezbiterium, widok z góry na zachowany „in situ” sarkofag cynowy, zawierający wewnątrz nieobrabowany pochówek męski złożony w trumnie drewnianej. Fot. J. Lewczuk

Fot. 16. Kozuchów, kościół farny, prezbiterium, widok z góry na zachowany „in situ” żeński pochówek szkieletowy umieszczony w drewnianej trumnie (sprasowana pod naciskiem warstw zagruzowania). Fot. J. Lewczuk

Jarosław Lewczuk

The search for the late medieval burials of the dukes in the Parish Church of Purification of the Virgin Mary in Koźuchów, the capital of the commune, in the district of Nowa Sól

Abstract

Territorial divisions of the Głogów duchy contributed to increasing the role of Koźuchów as the main city in the region at the end of the 14th century. Henryk VIII (called 'Wróbel', in English: Sparrow) decided to make the city and the castle his residence. After the death of the duke at the tournament in Legnica in 1397 (buried in Żagań), his wife Katarzyna Opolska (died in 1397) ruled the duchy on behalf of her minor children. On coming of age, Henryk VIII's sons took over Koźuchów's heritage; first Henryk IX (died in 1467) and then Henryk XI (died in 1476), who is the last one from the Piast line we are interested in. By tradition, the three of them (mother and two sons) were to be buried in the mansionary chapel, which was a mausoleum of the Głogów dukes, who had patronage on the foundation. The church was seriously damaged by the great fire in 1637. The reconstruction of the church by the parish priest Schmalandt in the 1650s and 1660s resulted in completely erasing traces of the medieval burials of the dukes. Five seasons of the search for the graves of the last Głogów Piasts (2009, 2010, 2015, 2017, 2018), both in the mansionary chapel and in the chancel of the church did not confirm or reject the thesis about their presence in the premises of the parish church in Koźuchów. The research will be continued.

Translated by Aneta Kiper